

Jacek Dehnel
Lala

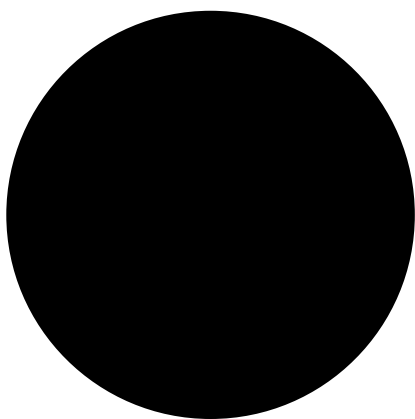
Větrné mlýny

Jacek Dehnel se narodil v roce 1980 v Gdaňsku. Píše poezii a prózu, věnuje se překladu, publicistice a výtvarnému umění. Vystudoval polský jazyk a literaturu na Varšavské univerzitě. Napsal sedm sbírek poezie a devět knih prózy. Přeložil do polštiny mj. *Velkého Gatsbyho* Francise Scotta Fitzgeralda. Je zastoupený v publikaci *Třiatřicet: mladá česká, německá, polská, slovenská a ukrajinská próza*.

Větrné mlýny

Jacek Dehnel
Lala

Jacek Dehnel
Lala

Tato publikace byla realizována za finanční podpory Evropské unie.
Za obsah publikace (sdělení) odpovídá výlučně autor.
Publikace (sdělení) nereprezentuje názory Evropské komise
a Evropská komise neodpovídá za použití informací, jež jsou jejím obsahem.

Vydání této knihy podpořil Instytut Książki —
the ©POLAND Translation Program

© W. A. B., Warszawa 2006

© Jacek Dehnel, 2015

Translation © Michael Alexa, 2015

© Větrné mlýny, 2015

ISBN (papírová kniha) 978-80-7443-158-6

ISBN (eBook) 978-80-7443-181-4

Překlad Michael Alexa

Kapitola I

Ten dům v gdaňské Olivě vypadá jinak už nyní. A až babička zemře, a to už nebude mít dlouhého trvání, což mohu napsat docela klidně — za prvé, jsme se s tím všichni dávno smířili a za druhé, ona si to už nikdy nepřechte, ona už číst nemůže —, všechno se změní k nepoznání. Věci projdou dědickým řízením, budou si muset najít nové šteláře a skříně v nových bytech. Stendhal s Julkovým věnováním, který stál posledních třicet roků vedle Flaubertových *Tří povídek*, hřbet vedle hřbetu, se usadí mezi jinými knihami. A co bude se skleněnými servis, s těmi třemi nebo čtyřmi stovkami váziček, sklenic na stopce, džbánů a lahviček, červených, tmavomodrých, z lesního skla s bublinkami i bez, opalizujících, prasklých, ojíňených?

Když si tak vysedává jako stará čínská císařovna, nedbající vlády ani povinností, zachumlaná v jakýchsi plédech a obrovských vestách, ve skutečnosti ale hubenoučká, mrštná a drobná, je těžké si ji vybavit jako dřív, když ve vzpomínkách není místo pro utírání nosu, pampersky ani její neustálé mlčení. Ona se ovšem usmívá. Můžeme být alespoň rádi, že je v rámci možností šťastná,

ale to by bylo jako říci, že láčkovci anebo korálové útesy mají city.

Takový je tedy konec celého příběhu. Kde začíná?

Snad v Lisově? V malém zanedbaném Lisově, který voněl po padavčatech a který mě tak zklamal, když jsem se vydal na cestu do té zaslíbené země, do Kanaánu, jehož místopis jsem měl díky všem babiččiny příhodám v malíku; věděl jsem, kde stojí branka, kterou kůň otvíral hlavou, kde je salón a kde pokoj tety Růženy, kde je vystavena Napoleonova a Leninova busta, kde stojí stůl, kde zloději shromažďovali stříbro, na které měli zálušk, a kde stojí pracovní stůl, od něž praprababička Broklová vyháňla Němce. A dále? Nejvelkolepější částí dvora byl komín, kolem kterého stály zbytky zdí. Rýsovaly na zemi jakýsi nezřetelný čtyřúhelník, který na výšku místy měřil půl metru a místy metr a který bezesporu byl mnohem menší než dávný dvůr — přes několik bývalých pokojů vedla mez a tam, kde dřív stál klavír, rostly brambory a pohanka.

Nebo spíš v činžáku na tom a tom prospektu, jak se říkalo v Kyjevě, kde bydlely tři rodiny — Bieniečtí, Kar-nauchovovi a Korytkovi, jimž Moiry ovíjely byty zacuchanými nitkami osudu?

Anebo v tom zvláštním prostoru, který si za nic na světě nedovedu představit, protože nejsem mladý-polský-anarchisticky-smýšlející-autor-který-jezdí-na-východ, v tom zvláštním prostoru jménem Ukrajina, kde rostly jiné květiny a kde žili lidé, kteří se nám nepodobali, hovořili chladnými, ale zpěvnými hlasy, Ukrajina s ven-

kovany v šerkových košilích, kteří se s vidlemi a klani-
cemi hnali za automobilem prapradědečka Brokla?

Nevím, odkud mám začít, vždyť už jsem ten příběh
začínal tolikrát; pokouším se teď, stejně jako jsem se
pokoušel před deseti lety, když jsem s vervou čtrnáctile-
tého pisálka vymyslel titul *Gazely polské*, neboť arabský
žánr gazel je „báseň — tkanice perel“, který se k jednot-
livým a zároveň propojeným babiččiným příběhům zna-
menitě hodí; a konečně pokaždé, když jsem nic nepsal,
ale vyprávěl svým přátelům, bratrancům a sestřenicím
a svým nejbližším, ale i cestujícím v expresech na trase
Gdaňsk-Varšava a Varšava-Gdaňsk.

Pravda ale spočívá někde jinde. Příběh obvykle začíná
kousky, fragmenty, tady, tam, na nejrůznějších místech
a v nejrůznějších tělech, které převážně už dávno nejsou,
a jejichž správkyní a šafářkou byla babička. Babička z nej-
kvalitnějšího, nejtrvalejšího materiálu, která si po drob-
ných opravách a důkladnějších rekonstrukcích ještě před
několika lety uchovávala tolik jasu a půvabu, že když
ke mně přijížděli přátelé na návštěvu z dalekých míst,
chtěli chodit právě k ní — protože babička jim připadala
ze všech pamětihodností mého severního města nejvíce
fascinující.

K babiččiným majstrštykům — v době, kdy ještě mlu-
vila — patřily začátky příběhů. V zásadě to vždycky byl
(a je) jeden a ten samý spletitý příběh, který se časem

k nepoznání zanesl šedí a vrstvami všelijakých sazí a šelaku. Příběh vždycky začal na mnoha místech zároveň a nekončil vlastně nikdy — většinou jej uťal konec návštěvy nebo západ slunce. Dlužno říci, že západ slunce ve smyslu konce vyprávění a počátku všech těch procedur spojených s ukládáním se na noc v Olivě nastává nejdřív kolem půlnoci a ne pokaždé je definitivní, neboť velké příběhy se rozvětvují a rozvíjejí, mají v sobě něco rozpínavého. Rozrůstají se po periferiích, když to člověk nečeká, a babička tak ovládá nás, nikoliv my ji.

Počátky příběhu se obvykle ovíjejí kolem předmětu, osoby, vůně či veselé historky, jako by to byl napůl úponek a napůl chápavý zvířecí ocas; příběh potom křepčí a skotačí, odnožuje se a množí v celou houštinu slov a point, je nezastavitelný, kypí bez ladu a skladu, kvůli němu chladne čaj, rozvažují se těstoviny a z paměti se vytrácejí důležité věci... Tak ať.

Může vypadat například takto: „Když jsem byla na návštěvě u hraběte Krasínského a shodila araukarii z keridonu...“ nebo „Když děda Leonard stál před carskou popravčí četou...“ anebo třeba dejme tomu: „Když v Lisově nějaký zloděj sebral sirotkovi z pole všechno zelí...“ — jinými slovy, jeden se nikdy nenadál, kde se vlastně nachází, když nahlížel do jejího zvláštního světa přes nenadále odkrytou čočku. Samozřejmě jenom v případě náhodných posluchačů, pokud jde o nás, my její příběh známe — rozdrobený na jednotlivé kapitoly — do nejmenších podrobností.

„Jednou, představte si, babička Wanda, a to jí už bylo devadesát pryč, kolem poledne prostě zmizela z Lisova. Byla válka, široko daleko Němci. Hledáme a hledáme, kočár pryč, kočí pryč... Hledáme, strachy ani nedutáme... proč se na mě tak díváte?“

„To už známe.“

„Znáte?“ ptá se babička nedůvěřivě, ale vůbec ji to netrápí. „Jak to tedy končí?“

„Vrátila se od holiče...“

„Opravdu to znáte,“ zachmuří se babička na chvíli, ale v okamžiku se zase vzchopí, „ale to ničemu nevadí. Jednou, představte si, babička, a to jí už bylo devadesát..., no, a pak se vrátila. S trvalou. „Je mi přes devadesát,“ řekla, „a nemůžu si dovolit umřít, aniž bych měla aspoň jednou za život trvalou.““

Margot chodí po mém pokoji s šálkem v dlani a hledá něco nového. Když k ní chodím na návštěvu já, dělám totéž. „Odkud máš tohle?“ ptám se. „Co je tohle?“ ptám se. Její svět je nádherný a harmonický — všechny jeho části jsou stejně ohromující. Margot se jmenuje Markéta čili Margherita čili Perla a perla je perlou v každé své části.

Přichází ke skříňce a zdvíná fotografii.

„Tu jsi koupil na trhu?“

„Ne, to mám z domova. Vyprosil jsem si ji u babičky, protože měla dvě.“

Nemám žádnou její fotografii z dětství. Nevím, jak vypadala babička Wanda, dědeček Leonard, strýc Matěj, teta Eva, teta Saša, Milewski, Apollón s kšandami, nevím ani, jak vypadal Lisov. Během útoku Rusové — nebo Sověti, jak říká babička, Rusové byli před revolucí, pak z nich byla sovětská chátra — rozdělávali oheň v kamnech fotografiemi, které ležely v mohutné dřevěné truhle, co stála v síni. Romčina fotka vzplála nad hromadou vajec, kterou musela den co den, vajíčko po vajíčku, pít kvůli svým rychlým souchotinám, ale vůbec to nepomáhalo, vzplála i fotografie dědečka Brokla, na které stál v bíle pruhovaném obleku opřený o nablýskanou karosérii prvního automobilu na Ukrajině, shořely rovněž otcovy fotografie s nesmrtelným kloboukem na holé hlavě, stejně jako ty s mámou ve volných šatech. Shořely pohlednice z dalekých měst se vznešenými názvy a sépiové reprodukce soch a obrazů z prostorných sálů dalekých muzeí.

Tváře nejsou. Dlaně nejsou. Nejsou veřeje, stoly, grafiky, štosity časopisů a knih se zlatými ořízkami.

Zbylo několik, doslova několik sépiových momentek..., alespoň něco. Prababička natažená jako struna a ve vypasovaných šatech se opírá o černý deštníček, na pozadí je světlo prosáté přes listí cizokrajných stromů, asi platanů, a v rohu se skví bílý podpis „Abbasia“.

Můj Bože... Abbasia...

„Maminka měla tak krásnou figuru...“, slyším za sebou mluvit babičku, „tak krásnou...“, vypadala jako vysoká, ale byla malinká, sahala mi sotva sem, po ramena, když

jsem byla mladá, teď by mi byla určitě až sem, k tváři, zmenšuju se, zmenšuju..., ale i tak, podívej, figura vysoké ženy — a k tomu ty vypasované šaty. A vždycky běhala, takovým drobným klusem, vůbec si nevybavuju, že by někdy normálně šla. Když onemocněla, pomalu šoupala nohama, a tak tomu bylo i posledního dne, když umřela v tom svém křesle..., ale aby šla jako normální lidi? Ne. Vždycky běhala.“

Když byl svět ještě mladý, města zdobily štuky a zlato a vsi byly obtěžkané vůněmi kravského hnoje a ovoce povalujícího se v trávě, lidé byli menší. Možná neměli důvod se pro něco natahovat a nestoupali si na špičky, jako to děláme dnes, možná se krmili bez ohledu na zdravou výživu a možná jim zkrátka nezáleželo na tom, jak je kdo vysoký, protože všechno potřebné našli nízko nebo přímo na zemi.

Dědeček Leonard měřil metr padesát a kousek, vlasy černé jako havran — než se změnil v bílého havrana — a snědou pleť a pomněnkové oči.

Moje drahá Wanda, psal do deníku, který po jeho smrti našli babička s Julkem v zásuvce intarzovaného stolu, si myslí, že nejsem Brokl, ale hrabě de Broglie, že mám jen zkomolené jméno, protože mám takovou jižanskou postavu. Ale podle toho, co vím, jsme sem přijeli z Německa, protože jsme třeli bídu s nouzí, kdepak odjakživa Broklové, už můj praděd byl Brokl, nanejvýš Brockl...

Onoho chladného lednového dne spálili Sověti všechny dědečkovy fotografie, a proto křehká soustava měkkých tkání na jeho kostře přestala existovat i formálně a pro oči následujících generací zůstala neznámou. Nejednou jsem se pokoušel představit si toho přívětivého, dobře vychovaného postaršího pána (jehož celý život působil jako život staršího pána, protože tak si ho zapamatovala jeho vnučka), milovníka a sběratele umění, bibliofila a vzdělance, který byl chemikem z povolání, ve skutečnosti chtěl být živ ze svých pozemků, ale jedno ani druhé se mu nedařilo nejlépe.

„Starý pán,“ řekl mi schoulený starý Tarapatka, když jsem se vydal do Kanaánu, „v neděli po mši kupoval kousek od kostela pytel cukrů a my, děti, jsme za ním běžely až ke dvorku, abychom nepřišly zkrátka, protože je rozhazoval na všechny strany... Starý pán byl dědeček vaší babičky, pan dědic.“

Pan dědic se ale nenarodil jako dědic — byl chudý jak kostelní myš. Polsky uměla v jeho rodině snad jenom jedna generace, nejsem si dokonce jistý, zda se náhodou nenarodil v Německu. Ale když měl polštinu v malíku, pořídil si kontuš a karabelu a přidal se k husarii. V hrudi mu začalo bít slovanské srdce a s odhodláním vlastním osmnáctiletým mladíkům se začal bít v Lednovém povstání, načež odjel na Sibiř jako opravdový polský vlastenec.

Podrobnosti si už nikdo nepamatoval, ale dědeček Brokl zdárně ukončil studium chemie, vrátil se ze Si-

biře a usadil se v Kyjevě, byl zasvěcen do největších tajů cukrovarnictví, získal titul profesora a oženil se s babičkou Wandou, která byla velmi moudrá, ale nepřilíši inteligentní; měli spolu čtyři děti a z dědečka se nakonec stal milionář.

Kdo by ale ubohého dědečka Leonarda Brokla viděl jako pečlivě zamaskovaného finančního žraloka, ten by se šeredně mýlil. Dědeček rozuměl procentům, dividendám či kurzům jako koza petrželi a na burze si počínal jako slon v porcelánu. Osud tomu ale chtěl, aby dědeček na čísi radu koupil ohromný balík akcií jedné firmy. Tentýž osud — či náhoda — chtěl, že akcie během několika dní prudce vzrostly, poněvadž císařství zrovna bylo v ohromném hospodářském rozkvětu. Dědečka ta nová hra pohltila, nedbal na úspory a koupil další balík akcií. A protože akcie znovu posílily, během měsíce se z dědečka stal jeden z nejzámožnějších Kyjevanů.

Takto by měly končit všechny příběhy.

Ale ve skutečnosti, bohužel, často pokračují.

Dědeček si koupil cukrovar, automobil a obrovský dům. Cestoval po celém světě a nakupoval obrazy, lakové paravány, sochy a nábytek; dopisoval si s nejzkušenějšími cukrovarníky v Berlíně i Paříži.

„A tak se u nás v Lisově objevily ty košile,“ vyprávěla babička a přitom skládala prádlo sundané ze šňůry, které uschlo v poledním vánku, „děda cestoval po Evropě a znovu a znovu si stěžoval, že neperou dobře a razítkují, kde je napadne... Přesvědčila jsem se o tom

na vlastní kůži, protože když Julek nechával v Bruselu vyprat košile, pláclí mu razítko přímo na prsa a pak se ještě divili, že se na ně utrhuje. Děda se na nikoho neutrhoval — zkrátka si koupil tolik košil a límečků, kolik potřeboval, a když se vracel do Kyjeva, do Mnína nebo do Moravice, táhl s sebou kufry nacpané prádlem. Ještě z Lisova, mnohem, mnohem později, sedláci vynášeli plné koše košil. Jen si to představ, sušily se na šňůrách a oni šupity dupity, a polovina chyběla. Anebo večer, když se válely v koších u okna, chlapi chodili po špičkách dovnitř, a ráno jsme měli jen oči pro pláč. Ale i tak byly skříně plné košil.“

Babička Wanda, za svobodna Dziewiątkiewiczová, byla malinká, drobná žena s rozumem, který odpovídal jejím proporcím. Dožila se pozhnaného věku devadesáti let — snad proto, že její nevelké tělo spotřebovalo malé porce času a závažné události ji šetřily, když se jí vyhýbaly obloukem. Ještě jako malou Wandičku ji po smrti rodičů dali do obrovského šedivého kláštera s masivními zdmi a dlouhými chodbami, po nichž se celé dny rozléhala tichoučká ozvěna krůčků jeptišek a chovanek a které jim každou vteřinu připomínaly, jak jsou proti moci Pána a závažnosti věna nicotné. Odsud, z relikviáře z kamene a dřeva někde v lesích na východě, mezi jezery s utopenými a hvozdy s přízraky, odvedl Wandičku Leonard Brokl, který se vrátil z vyhnanství a rozhodl se vlézt v okovy manželství. A když se Němec Wandě zalíbil, vzal si ji před Pánem, v nemoci i ve zdraví, v dobrém i zlém,

a to ani nevěděl, že z něho za nějaký čas bude milionář. Wandička to nemohla tušit už vůbec, Leonard byl muž s nějakými plány a záměry, které klíčily v závitech jeho učeného mozku; a ona — inu... Copak si sirotek z kláštera, takřka bez věna, může myslet na milionáře?

A tak se stejně jako v náboženských vyprávěnkách ctnosti, skromnosti a odříkání dostalo bohaté odměny v podobě přepychu a libůstek světa — logika zbožných povídaček je jinak za vlasy přitažená — a Wandička se dostala mezi nejvyšší kruhy toho světa, totiž kyjevského světa roku 1875, který blikotal svícemi ve vysokých kandelábrech, míhal se v tanečních sálech toaletami z Paříže a fraky z Londýna a splýval v pramenech šampaňského a ve šňůrách perel.

„Prý do sebe byli bláznivě zamilovaní; babička Wanda mi vyprávěla, ach, ach, že dědeček ji hubičkoval úplně celou, celičkou, od nožek až po vršek hlavy, jediný kousek těla nenechal bez políbení,“ chichotá se babička a ani netuší, že stejně se chichotala její babička, když to vyprávěla své vnučce. „Nechápu, co na ní viděl, protože nevynikala ani krásou ani chytrostí..., pětadvacet třicet roků žila v Kyjevě a nenaučila se rusky, ani co by se za nehet vešlo; sem tam něco prohodila francouzsky, co ji naučili v klášteře. Byla v těch všech Pařížích a Římech, Bruselech a Vídních..., no, kromě Londýna, New Yorku a Japonska, protože když jednou pluli přes La Manche, dostala takovou mořskou nemoc, že museli obrátit parník, lékař tvrdil, že to až k druhému břehu nepřežije...

a od té doby, jak říkal Julek, když se na ni zlobil, jezdil za velkou vodu jenom děda..., ale o tom já nic nevím. Představ si, cestovala všude možně, ale když jsem se jí zeptala, jaká byla drážďanská galerie a co bylo v Muzeu starožitností v Berlíně, říkala, že obchody v Drážďanech stojí za starou belu a z Berlína že si přivezla krásné hedvábí, ale galerie si prý nepamatuje; dědeček byl ale nadšený, chtěl vidět to i ono, nakupoval umělecká díla, ji to ale nudilo. Zato měla mnoho životního elánu, díky němuž mnohokrát zachránila Leonardu Broklovi život — ačkoliv byl nižšího vzrůstu, neustále chodil s hlavou v oblacích, byl lehkomyšlný a bezradný jak dítě.“

Následuje příběh, který babička vypráví vždycky, když má co do činění s nějakou složitostí. Stačí, aby při snídani — ach, ty nádherné olivské snídaně si zaslouží vlastní odstavec! — zarachotily topinky, když vyskakují z toustovače, stačí, aby rodiče přivezli rychlovarnou konvici („Co je to za vynález?! Já jsem se bála, že ji natotata spálím, když nepíská, nebo že na to zapomenu — a prosím, vypíná se sama! Trvá to ale moc krátko, normálně jsem stihla postavit v čajníku vodu, nakrájet veku, namazat ji máslem, udělat chlebičky, nachystat okurky a rajčata a teprve začal pískat. Pak jsem vždycky zalévala čaj v konvici a stavěla ji k chladnoucímú čajníku, aby čaj nestydl... Teď je to všechno raz dva. Ale zato můžu konvici stavět nahoru na tu rychlovarnou. Je nahoře taková placatá.“), stačí, aby se někdo dal do opravy kamínek nebo pračky, a babička na to: „No prosím, taková pračka

(... topinkovač, rádio, baterka). Kolik je v tom šroubků, plíšků a čudlíků a světýlek... Říkala jsem ti, jak děda Brokl jel přes Ukrajinu?“

„Ne,“ říkám, ale babička ironii buď neslyší, nebo ji nechce slyšet.

„Dědeček měl automobil, první na Ukrajině. Měl samo sebou šoféra, ale často řídil sám, jen tak, pro radost. Měli jsme takovou fotografii, jak stojí u auta v kukle, která mu padala do čela, ve speciálních rukavicích a trenčkotu přehozeném přes proužkovaný oblek..., luxus a krása od hlavy po paty, jako by ho vyrobili spolu s automobilem a úbořem jenom kvůli té fotografii. No, ale když jezdívali s babičkou, brali s sebou šoféra a nechali se unášet ukrajinskou divočinou, přes nekonečná pole a lesy, po příšerných silnicích pod širým nebem. Všude bodláky, představ si to. Jenomže jednou se museli pod tím širým ukrajinským nebem najednou zastavit uprostřed cesty, protože je obestoupil houf napůl rozzuřených a napůl vyděšených Ukrajinců, kteří mávali srpy, sekerami a klanicemi a jeden přes druhého hulákali, že jede čert. Dědeček už chtěl šoferovi zavelet, ať projede zástupem sedláků, ale babička vzala celou věc do svých drobných hrdinských rukou, nechala si otevřít dveře a vystoupila. Zvedla si závojiček a zeptala se — samozřejmě polsky, ukrajinsky neuměla — co je to za nápady s tím čertem. Hulákali, ale už ne tak nahlas, že to jede čert, ďábelský kočár, protože jej netáhnou koně, a přesto jede. Babička: ‚Copak jste nikdy neviděli parní lokomotivu?‘ Neviděli.

„Ale řezací stroj znáte...“ Neznali. Nakonec zmínila nějakou mlátičku — nebo jak to tehdy bylo — a tu znali. Chytráky napadlo: „Mlátička má motor!“ „Tohle ale taky!“ odpověděla babička a zavolala šoféra, který uvnitř auta křečovitě svíral těžkou natáčecí kliku, která by v případě boje přišla vhod, a nechala otevřít kapotu automobilu a předvést motor, chladiče a tak podobně. Ustoupili. A dokonce roznesli po ostatních vesnicích zprávu, že to není čert, že to má motor — a od té doby jim už nikdo nechtěl ublížit.“